

บทที่ ๔

วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

หลักพุทธธรรมปรากฏอยู่ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์หลายประการ ทั้งที่มีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนให้เกิดความยั่งยืนและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดดังจะได้แสดงเป็นลำดับสืบต่อไป

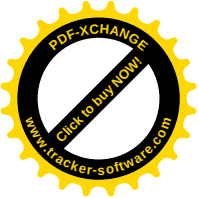
๔.๑ การส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์

ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนที่เข้มแข็งและเป็นที่เชิดหน้าชูตาของหมู่คณะในสังคมหรือชุมชนนั้นสิ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ในการส่งเสริมอัตลักษณ์คือความมีระเบียบวินัย แบบแผนวิธีปฏิบัติ ตลอดจนความสมัครสมานสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันเป็นหนึ่งเดียวของหมู่คณะ เป็นพลังอันยิ่งใหญ่ที่ประกอบด้วยศรัทธาความเชื่อมั่น ในการจัดประเพณีต่างยังมีคุณธรรมอันยิ่งใหญ่อีกประการหนึ่งคุณธรรมนั้นคือความกตัญญูกตเวทีสิ่งเหล่านี้ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าหลักพุทธธรรม

ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนของชาวเขาทองนั้นมีหลายรูปแบบวิธีการ แต่ละวิธีการนั้นก็ได้อุดหนุนหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผสมผสานกันอย่างลงตัวและมีคุณค่า จะเห็นได้ว่าในชุมชนเขาทองนั้นได้มีการส่งเสริมอัตลักษณ์ที่โดดเด่นโดยส่งผ่านในรูปแบบประเพณีสงกรานต์ ซึ่งจากการศึกษาผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญของประเพณีจับข้อมือสาว ประเพณีจับข้อมือสาวถือเป็นประเพณีที่มีความโดดเด่นอาจกล่าวได้ว่าเป็นสถานที่แห่งเดียวที่มีประเพณีนี้ เพราะจากการศึกษาไม่ปรากฏพบว่าเป็นประเทศไทยมีการจัดประเพณีนี้ในที่ไหน จึงนับได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของชาวชุมชนเขาทอง

๔.๒ หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

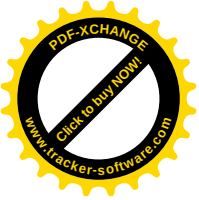
หลักพุทธธรรมปรากฏอยู่ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์หลายประการ ทั้งที่มีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนให้เกิดความยั่งยืนและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์ที่เห็นได้เด่นชัดคือ ความกตัญญูกตเวที ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในประเพณีสงกรานต์นี้เกิดขึ้นได้นั้นก็เพราะอาศัยหลักกตัญญู คือรู้จักคุณค่าความดีที่ท่านทั้งหลายได้

กระทำไว้แก่เรา เราท่านทั้งหลายจึงได้แสดงความกตเวทิตี คือตอบแทนบุญคุณท่านที่ได้ทำไว้แก่เรา โดยการทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงจากโลกนี้ไปแล้ว การดำหัวและขอพรผู้สูงอายุ ในการจัดกิจกรรมนั้น ต้องทำเป็นหมู่คณะดังนั้น ความสามัคคี จึงเป็นหลักพุทธธรรมอีกประการหนึ่งที่ได้แสดงปรากฏชัดแล้วในประเพณีสงกรานต์นี้ อีกประการหนึ่งการแสดงความรักให้เกียรติซึ่งกันและกันเป็นสิ่งที่สำคัญมาก หลักการระ ๖ ความเคารพการถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะพึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้อเฟื้อ หรือด้วยความหนักแน่นจริงจัง การมองเห็นคุณค่าและความสำคัญและปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นโดยถูกต้องด้วยความจริงใจ ดังท่านได้แสดงออกให้ปรากฏชัดในการดำหัวผู้ใหญ่ที่ดี หรือในประเพณีจับข้อมือสาวก็ดี ได้แสดงออกถึงความเคารพให้เกียรติกันทั้งต่อหน้าและในที่รับหลัง การแสดงออกที่สะท้อนให้เห็นถึงความรักใคร่ ความระลึกรักถึงกันด้วยความรักในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สาราณียธรรม ๖ ประการ เป็นหลักธรรมที่ประกอบไปด้วยความปรารถนาดีต่อกันทั้งทางกาย วาจาและใจขณะเดียวกันก็มีความรู้ความเข้าใจในหลักการแก้ปัญหา หรือแก้ทุกข้ออย่างถูกต้องเสมอ กัน ปฏิบัติตามแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหา และก็มี การแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลกันเช่นการสละทรัพย์ปัจจัย เป็นเครื่องช่วยสังคมหรือประเทศชาติให้มีความมั่นคงและเป็นเอกภาพได้ เพราะผลที่จะเกิดตามมาจากการประพฤติตามหลักธรรมนี้ ในประเพณีสงกรานต์ของชุมชนชาวเขาทองได้แสดงให้เห็นปรากฏแล้วซึ่งหลักพุทธธรรมทั้งหลาย จนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่งดงามของชาวชุมชนเขาทอง

๑. การส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์

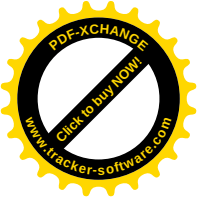
ประเพณีสงกรานต์ของชาวตำบลเขาทองมีการสืบทอดกันมายาวนานไม่ปรากฏว่าเริ่มตั้งแต่เมื่อใด ในประเพณีนี้จะมีการทำบุญถึง ๑๑ วัน คือ ตรุษ ๕ วัน และสงกรานต์ ๖ วัน ในประเพณีจะมีการละเล่นต่าง ๆ โดยเริ่มแต่เช้าทำบุญที่วัดเสร็จแล้วผู้สูงอายุก็จะเล่นเพลงพิชฐาน ซึ่งเป็นการขอพรจากพระ หนุ่มสาวก็จะเล่นสไล่ม้า การเล่นสไล่ม้าจะมีการเล่นเหมือนการเล่นชักเย่อ การเล่นจะเริ่มขึ้นหลังจากในตอนบ่ายของช่วงตรุษสงกรานต์ นอกจากจะมีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับปิตุชนคนอันเป็นที่รักแล้ว ยังมีการสรงน้ำพระภิกษุสามเณร และรดน้ำดำหัวเพื่อขอพรผู้ใหญ่ ทำให้เราเห็นถึงความกตัญญูกตเวทิตีเพราะการรู้คุณท่านแล้วทำการตอบแทนมิได้หมายเอาเมื่อเฉพาะท่านยังมีชีวิตอยู่เท่านั้นแต่หมายเอาถึงเมื่อท่านละโลกนี้ไปแล้วด้วย นอกจากนี้ชาวบ้านจะออกมาเล่นจับข้อมือสาวกันบริเวณหนองใหญ่ซึ่งติดกับวัดเขาทอง ในหน้าแล้งน้ำในหนองจะแห้งหมดสามารถเดินได้ทั่วบริเวณรอบ ๆ หนองและนี่คือที่มาของ คำว่า “การเล่นหัวหนอง” หรือการฉุดหัวหนอง

การเล่นจับข้อมือสาวนี้จากคำบอกเล่าอาจถือได้ว่ามีอยู่แห่งเดียวในชุมชนเขาทองก็ได้^๖ ดังนั้นจึงถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ควรหวงแหนและสืบทอดไว้ ปัจจุบันมีการเปิดตัววัฒนธรรมของชาวชุมชนเขาทองสู่สังคมเป็นจำนวนมากในรูปแบบการละเล่นเพลงพื้นบ้านแต่ก็มีเหมือนกันอยู่หลายที่ การเล่นจับข้อมือสาวหรือในสมัยก่อนเรียกว่าเล่นหัวหนอง นิยมเล่นหลังจากเสร็จจากงานนา เป็นช่วงเวลาที่อยู่ร่วมกันได้จัดงานตรุษขึ้นเพื่อที่แสดงออกถึงความกตัญญู ในสมัยก่อนนี้ชายหนุ่มหญิงสาวจะหาโอกาสพบปะกันได้ยากเพราะจารีตของชุมชนชาวเขาทองไม่ให้ผู้หญิงไปมั่วสุมกับผู้ชาย หากเจอชายหนุ่มหญิงสาวเดินไปไหนมาไหนด้วยกันแล้วจะถูกประณามทันที ในประเพณีนี้ฝ่ายหญิงสาวจะต้องมากับพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่บริเวณหัวหนอง ถือเป็นการเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มหญิงสาวได้มีโอกาสพบเจอกัน ก่อนเล่นจับข้อมือสาวนั้นตอนเช้าหนุ่มสาวจะเล่นสไล้ไม้กันถือเป็นการสร้างความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะผู้แพ้จะถูกยึดของไปเป็นประกัน จะต้องตามไปไถ่คืนส่วนใหญ่ฝ่ายชายจะแพ้ ช่วงบ่ายฝ่ายชายจะไปไถ่ของที่บ้านฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจะทำอาหารเลี้ยงดู ตอนเย็นชายหนุ่มหญิงสาวและชาวชุมชนเขาทองก็จะมาร่วมงานกัน โดยจะอยู่กันเป็นหมู่บ้านของใครของท่าน ฝ่ายชายหากชอบพอหญิงสาวคนไหนก็เดินไปขออนุญาตจับข้อมือแล้วเดินพูดคุยกันไปขณะเดินวนรอบหนอง เมื่อครบรอบฝ่ายชายหนุ่มก็จะพาหญิงสาวไปส่งที่เดิม การเล่นนี้ฝ่ายชายจับได้มากกว่า ๑ ครั้ง อาจจับข้อมือสาวคนเดิมหรือคนอื่นก็ได้ไม่มีการหึงหวงกัน แต่ฝ่ายหญิงสาวก็อาจปฏิเสธได้หากไม่รู้จักหรือไม่มีคนรู้จักพามาเล่นประเพณีจับข้อมือสาวอาจเรียกว่าเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเขาทองเพราะว่าที่อื่นไม่มี ทำให้ชายหนุ่มต่างถิ่นอยากจะเข้ามาเล่นในประเพณีนี้บ้างหรือบางคนอยากจะเข้ามาดูในงาน

หลังจากที่ชาวบ้านและหนุ่ม ๆ สาว ๆ มารวมตัวกันแล้ว สาว ๆ จะนั่งรวมเป็นกลุ่มหนุ่มถ้าพอใจสาวจะเดินเข้าไปจับข้อมือสาวอย่างสุภาพ การที่สาวจะยอมให้จับข้อมือนั้นเป็นความสามารถของแต่ละคนแต่ส่วนใหญ่แล้วก็จะมิกองเชียร์เต็มไปหมด เมื่อสาวยอมให้จับมือแล้วจะพากันเดินไปรอบ ๆ สนาม แล้วพามาส่งกลับที่เดิม เดินหมุนเวียนเปลี่ยนคู่กันไปเป็นที่น่าตื่นตาตื่นใจ บางครั้งก็จับกันเป็นแถวหน้ากระดานนับสิบคู่ ทำให้บรรยากาศสนุกสนานยิ่งนัก พวกกองเชียร์ก็จะร้องเพลงต่าง ๆ เช่น ข้าเจ้าโลม พวงมาลัยเป็นต้น การเล่นจับข้อมือสาวนี้ แม้แต่สาวที่อยู่ในระหว่างหมั้น มีลูก ๑-๒ คน ก็เล่นได้ ไม่มีการหึงหวงหรือมีเรื่องราวกัน หากเป็นหนุ่มต่างถิ่นจะเล่นด้วยต้องมีหนุ่มพื้นที่นำไปสาวจึงยอมเล่นด้วยโดยต้อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการจับข้อมือสาวจะเป็นการเล่นที่สนุกสนานให้ความบันเทิงแต่ก็มีข้อห้ามที่ชาวเขาทองทราบกันดี คือ

^๖สัมภาษณ์, นายโหม ทับทิมศรี, ข้าราชการบำนาญ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๗.

- ๑) ต้องแสดงกิริยามารยาทอย่างสุภาพ ไม่ลวนลามกัน
- ๒) การจับข้อมือ ห้ามจับเลยข้อศอกโดยเด็ดขาด
- ๓) ห้ามพาเดินไปที่ลับตาคน

ข้อห้ามทั้งหมดนี้ ถือว่าเป็นเรื่องเสียหายมาก ถือเป็นกติกาทาสังคมที่ทุกคนทราบกันแต่ที่นำเสียดายที่นับวันการละเล่นนี้จะเลือนหายและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ชาวเขาทองก็พยายามอย่างยิ่งที่จะฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้ ในวันที่ ๑๕ เมษายนของทุกปี^๒

๑.๑) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์

ชาวเขาทอง เดิมชาวบ้านเขาทองเป็นชาวมอญอพยพมาจากเมืองเมะตะมะโดยเดินทางข้ามมาทางจังหวัดอุทัยธานี อีกส่วนหนึ่งอพยพมาจากภาคอีสาน หลักฐานของชาวมอญที่หลงเหลืออยู่ คือ พระประธานในโบสถ์วัดเขาทอง ซึ่งประดิษฐานหันหน้าไปทางทิศตะวันตก อันเป็นประเพณีของชาวมอญอีกอย่างหนึ่งคือ ขนชาติดังกล่าวจะไปตั้งถิ่นฐานอยู่แห่งใดก็ตามจะต้องสร้างพระประธานให้หันหน้าทางเมืองหงสาวดีมาตุภูมิของบรรพบุรุษนั่นเองประชากรในชุมชนนับถือศาสนาพุทธกันอย่างเหนียวแน่น และอีกส่วนหนึ่งยังนับถือทางไสยศาสตร์ด้วย

๑.๒) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

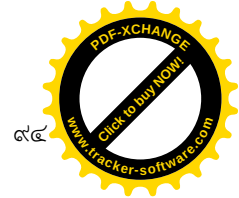
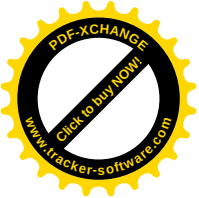
แต่ก่อนชาวบ้านเขาทองมักนิยมปลูกเรือนใต้ถุนสูงชันเดียว ปลูกให้นอกชานหรือชานเรือนติดต่อกันเป็นแพยาวเรียกว่า เรือนแถวบางหลังยาวหลายสิบเมตรโดยมีคำกล่าวกันว่า “ไก่อบินไม่พ้นหลังคา หรือขาไม่ตกพื้น” โดยที่เรือนของพ่อแม่จะอยู่ตรงกลาง และปีกซ้ายขวาจะเป็นที่อยู่ของลูก ๆ ทำให้เห็นหลักธรรมที่อันเป็นการส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเรา^๓ จะเห็นได้ว่าการอยู่ร่วมกันย่อมปรากฏหลักธรรมคือคารวตา สารณียธรรม ความสามัคคีและความกตัญญูตเวที คือ เมื่อมีการอยู่ร่วมกันพ่อแม่ย่อมสงเคราะห์บุตรหลาน บุตรหลานย่อมดูแลพ่อแม่ พี่น้องลูกหลานย่อมอนุเคราะห์สงเคราะห์กัน

๑.๓) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย

ประเพณีของชุมชนเขาทองที่เป็นอัตลักษณ์ทุกวันนี้ที่เห็นได้เด่นชัดที่สุดก็คือความสมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวกันในหมู่คณะในกิจกรรมที่แสดงออกถ่ายทอดผ่านวัฒนธรรมการแต่ง

^๒สัมภาษณ์, นายประเทือง เหมือนเตย, ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลเขาทอง, วัดเขาทอง, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๗.

^๓สัมภาษณ์, พระครูนิยัมชัยสิทธิ์, รองเจ้าอาวาสวัดเขาทอง, วัดเขาทอง, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๗.

กายที่เป็นอัตลักษณ์ การแสดงหรือประเพณี ต่าง ๆ โดยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษจนเกิดเป็นจารีต ประเพณีหรือวิถีปฏิบัติที่เห็นเด่นชัดก็ในช่วงประเพณีสงกรานต์ได้มีโอกาสแสดงออกถึงความกตัญญู ต่อบรรพบุรุษ มีความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่มีการให้เกียรติกัน ปัจจุบันได้มีการฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนชาวเขาทองเข้าไว้ผ่านวัดและสภาวัฒนธรรมตำบลเขาทอง^๔

๑.๔) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมความเชื่อ

ประเพณีของชุมชนเขาทองที่เป็นอัตลักษณ์ความโดดเด่นโดยเริ่มจากจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาเช่นงานเช่นไหว้ผี ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นการไหว้ผีโรง ซึ่งแต่เดิมนั้นชื่อเต็มว่า “ผีโรงเรือน” หรือ ผี ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นที่นาสังเกตอย่างหนึ่ง คือ ต้นตระกูลของชาวเขาทองน่าจะเป็นคนมอญเนื่องจาก การหันหน้าไปทางทิศตรงข้ามกับโบสถ์ไทย และประเพณีการไหว้ผีก็คล้ายมอญ งานปีงานไหว้ผีโรงผีเรือน หรือผี ปู่ ย่า ตา ยาย ที่กล่าวมานี้ นับว่าเป็นมรดกชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งของบรรพบุรุษชาวเขาทองที่ตกทอดมาสู่ลูกหลาน ผู้รับมรดกจะต้อง แขนผีเรือนไว้ที่บ้านเรือนของตน ต้องดูแลรักษาอย่างดี เมื่อบุตรธิดามีเหย้าเรือนจะมอบหมายกันต่อ ๆ^๕ ไปหลักธรรมที่ใช้ส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้วัฒนธรรมความเชื่อคือ หลักกตัญญูกตเวที

๑.๕) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมอาหารการกิน

ชาวเขาทองมีประเพณีการทำบุญหน้าศาลเจ้าโดยกำหนดเอาวันสิ้นเดือนยี่ของทุกปี ทุกบ้านทุกหลังคาเรือนจะเผาข้าวหลาม โดยจะเผาวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือนยี่ ตอนเย็นมีการเจริญ พระพุทธรูปหน้าศาล ตอนเช้าวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือนยี่ จะมีการทำบุญหน้าศาลโดยทุกบ้าน จะเอาข้าวหลามที่เผาไว้มาถวายพระและถวายเจ้าพ่อบนศาล ทั้งนี้เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลผลบุญ ให้แก่ผีบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย เจ้าเมือง ผีทั่ว ๆ ไป^๖ โดยอาศัยหลักกตัญญูกตเวทีและความ สามัคคี

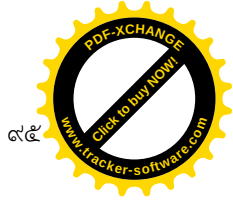
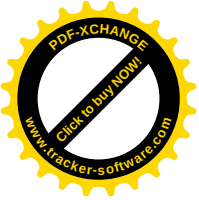
๑.๖) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านประเพณี

ประเพณีจับข้อมือสาว แต่ก่อนชุมชนเขาทองเป็นเหมือนเมืองปิดจากสังคม ภายนอกเนื่องจากการคมนาคมลำบากมีเขาโอบล้อม ทำให้รักษาวัฒนธรรมประเพณีได้ไว้เป็นอย่างดี

^๔สัมภาษณ์, นายประเทือง เหมือนเตย, ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลเขาทอง, วัดเขาทอง, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๗.

^๕สัมภาษณ์, นายสุทัศน์ จันทะ, กรรมการสภาวัฒนธรรมตำบลเขาทอง, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๗.

^๖สัมภาษณ์, นายสุทัศน์ จันทะ, กรรมการสภาวัฒนธรรมตำบลเขาทอง, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๗.

อาจเรียกว่าเกาะวัฒนธรรมก็ได้ แต่เมื่อสังคมวัตถุเจริญขึ้นการคมนาคมสะดวกสบายชาวชุมชนเขาทองก็แบบแผนหรือวัฒนธรรมของชุมชนอื่นเข้ามา ปัจจุบันนี้อัตลักษณ์ของชุมชนชาวเขาทองเริ่มจะเลือนหายไปแต่ก็ยังมีสภาวะวัฒนธรรมตำบลเขาทองและผู้เกี่ยวข้องที่พยายามรณรงค์รักษาวัฒนธรรมต่าง ๆ ไว้ ผ่านการสาธิต^๗ หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้ประเพณี คือ หลักสามัคคีธรรม สาราณียธรรม ๖ และคารวตา ๖ คือ ในภารกิจกิจกรรมใด ๆ ก็ตามที่ต้องอาศัยกลุ่มคนหรือชุมชนในการมีส่วนร่วม ธรรมที่จะพบเห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ จะต้องมิให้ระลึกนึกถึงกัน ความเคารพให้เกียรติกัน และความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน อีกส่วนที่ยังมีความคิดต่างโดยได้แสดงความคิดเห็นว่าประเพณีของชุมชนเขาทองที่เป็นอัตลักษณ์ทุกวันนี้เริ่มเลือนหายไปแต่ยังช้ากว่าที่อื่น ชุมชนชาวเขาทองพยายามที่จะเก็บรักษาวัฒนธรรมเก่า ๆ ไว้ ในปัจจุบันวิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยนไปเด็กเริ่มไม่มีความเข้าใจในกิจกรรมที่เกิดขึ้น เกิดจากการขาดการให้ข้อมูลแก่บุคคลในชุมชนนั้น ๆ บุคคลนั้นจึงไม่เข้าใจถึงเหตุผลของการจัดกิจกรรมนั้นอย่างจริงจัง^๘

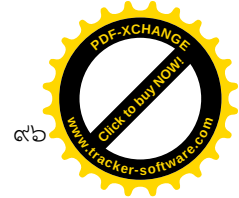
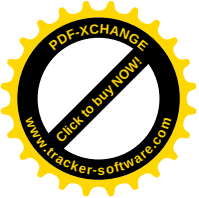
การส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนเขาทองนั้นมีปัญหาอุปสรรคบางประการ ในประเพณีสงกรานต์นี้ก็เช่นกัน แต่ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการมีน้อยมากเพราะพระเดชพระคุณหลวงพ่อพระครูนิภาธรรมวงศ์ท่านเป็นแกนนำในการจัดงานกิจกรรม มีงบประมาณเพียงพอในการจัดโครงการทางวัฒนธรรมในแต่ละปีอยู่แล้ว มีการประชุมลงความเห็นร่วมกันแล้วจึงลงมือทำ^๙ อีกส่วนหนึ่งให้ความเห็นว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการคือขาดความสืบทอดกันมาจนเป็นวิถีชีวิตในปัจจุบันเริ่มหมดไปส่วนหนึ่งเกิดจากผู้ใหญ่ไม่ให้ความสำคัญของประเพณีนี้อย่างจริงจัง ไม่มีความเข้าถึงภายในจิตใจ ไม่ได้ชวนลูกหลานไปร่วมงานประเพณีหรือไม่มีการอธิบายแก่เด็ก เด็กไม่ได้รับการซึมซับทางวัฒนธรรม เป็นการเผยแพร่เฉพาะกลุ่มคนเท่านั้น ส่วนหนึ่งเด็กยังไม่ร่วมมือในการจัดกิจกรรม ดังนั้นสถาบันครอบครัวจึงควรต้องสร้างความเข้มแข็ง^{๑๐} ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการที่สำคัญอีกประการ คือ เรื่องของจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นที่ยังไม่เห็นคุณค่าและ

^๗สัมภาษณ์, พระครูนิภาธรรมวงศ์, เจ้าอาวาสวัดเขาทอง, วัดเขาทอง, รองเจ้าคณะอำเภอพยุหะคีรี ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๗.

^๘สัมภาษณ์, นางสาวเกศศิริรินทร์ มัธยมทรัพย์, พนักงานมหาวิทยาลัยมหิดล องค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง, ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๗.

^๙สัมภาษณ์, พระครูนิยมชัยสิทธิ์, รองเจ้าอาวาสวัดเขาทอง วัดเขาทอง, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๗.

^{๑๐}สัมภาษณ์, ดร.พะเยาว์ เหล่าเนตร, รับราชการครู โรงเรียนเขาทองพิทยาคม, ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๗.

ความสำคัญของประเพณีนี้ควรปลูกฝังตั้งแต่ในระดับอนุบาล ปลูกจิตสำนึกของครูบาอาจารย์ความเป็นผู้ถ่ายทอด และจิตสำนึกของทุกคนชุมชนให้รู้ความหมาย ที่มาและเหตุผลในขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมนั้น ๆ^{๑๑}

—
ในประเพณีสงกรานต์ของชุมชนเขาทองนั้นได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการหลายหน่วยงาน ปัจจุบันมีการให้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการในระดับหนึ่งอยู่แล้ว แต่ปัญหาที่แท้จริงนั้นไม่ได้อยู่ที่ตัวเงิน แต่การเผยแพร่จำเป็นต้องทำในองค์กรรวมและปัญหาหลักอยู่ที่กลุ่มชนในชุมชนเอง การปลูกฝังในโรงเรียนก็น้อยเพราะยังติดรูปแบบโครงสร้างการศึกษา ซึ่งในปัจจุบันโรงเรียนก็ได้พยายามมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมงานของชุมชนอยู่แล้ว อยากให้หน่วยงานราชการเข้ามาทำงานวิจัยจัดเก็บเอกสารเชิงลึกในองค์กรรวม เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ให้เด็กได้มีแหล่งเรียนรู้และสืบค้นอ้างอิงเชิงเอกสารหลักฐานเพราะบุคคลรุ่นใหญ่ที่ทรงความรู้หลงเหลืออยู่ไม่มากแล้ว^{๑๒} อยากให้ส่วนราชการเข้ามาช่วยเหลือในด้านการกำหนดแผนวัฒนธรรม แล้วลงมือปฏิบัติพร้อมทั้งนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาแก้ไขอย่างใส่ใจอย่างบูรณาการในหลายภาคส่วน เช่น หน่วยงานพัฒนาชุมชน หน่วยงานวัฒนธรรม หน่วยงานมหาดไทย^{๑๓} อยากให้ผู้อำนวยการโรงเรียนที่รับผิดชอบดูแลเด็กเห็นความสำคัญ และปลูกฝังขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่ต่าง ๆ ให้กับเด็กและเยาวชน^{๑๔}

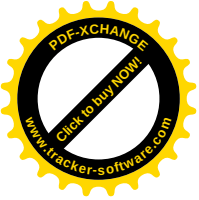
—
ในงานอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมนั้นขาดความเป็นธรรมชาติ จะมีแต่ผู้หญิงเป็นส่วนมากผู้ชายไปร่วมงานน้อย ส่วนใหญ่ขอความร่วมมือจากชุมชนในหมู่บ้านแล้วแต่อาจขาดการประสานงาน ดังนั้นภาพจึงออกมาดังที่เห็นทำให้ขาดความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเขาทองไป ทางสภาวัฒนธรรมตำบลเขาทองควรสร้างความเข้าใจให้ชุมชนและให้ข้อมูลที่ถูกต้องไปในทิศทางเดียวกันมากกว่านี้

^{๑๑}สัมภาษณ์, นายสิทธิชัย สุทธิเสถียร, รับราชการ หัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง, ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๗.

^{๑๒}สัมภาษณ์, ดร.พะเยาว์ เหล่าเนตร, รับราชการครู โรงเรียนเขาทองพิทยาคม, ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๗.

^{๑๓}สัมภาษณ์, นายประเทือง เหมือนเตย, ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลเขาทอง, ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๗.

^{๑๔}สัมภาษณ์, พระครูนิภาธรรมวงศ์, เจ้าอาวาสวัดเขาทอง, รองเจ้าคณะอำเภอพยุหะคีรี, ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๗.

ในเช่นนั้นตัวตนในการจัดงานก็จะเป็นรูปแบบที่เรื้อรัง^{๑๕} ภาพที่ถ่ายทอดออกไปเพราะเกิดจากการขาดการประสานงานภายในองค์กรขาดการประชาสัมพันธ์ในการจัดกิจกรรม หากเป็นแบบนี้ต่อไป อัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของเราก็จะหมดไปประเพณีจับข้อมือสาวก็จะเป็นประเพณีจับข้อมือ^{๑๖} ภาพที่แสดงออกไปนั้นเป็นเพียงการสาธิตประเพณีจับข้อมือสาว บางครั้งฝ่ายชายเงินอายุไม่กล้าที่จะจับมือฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจึงเป็นฝ่ายจับเสียเองเพื่อให้กิจกรรมดำเนินต่อไป ดังนั้นภาพที่แสดงออกมาจึงเรื้อรังต่างจากความเป็นจริง จึงเกิดความเสียหายในงานที่เป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของการจัดกิจกรรมงาน โดยขัดต่อหลักการจัดงานประเพณีที่ดีงามแม้จะเป็นการสาธิตก็ตาม การผัดผ่อนนี้อาจทำให้ความเป็นตัวตนของชุมชนชาวเขาทองเลือนหายไป ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษสูญหายไปในอนาคตจึงเป็นที่น่าเสียดาย^{๑๗}

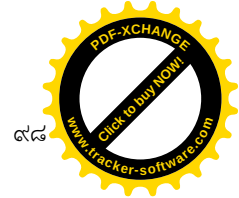
๒. ประโยชน์ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์

ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนโดยส่งผ่านประเพณีจับข้อมือสาวนั้นหากเราวิเคราะห์โดยใช้หลักพุทธธรรมนำมาจับกับตัวประเพณีนั้น ผู้ทำการวิจัยเห็นว่าในประเพณีนี้ถูกสอดแทรกด้วยหลักธรรมมากมายเช่น เป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้ทำความรู้จักซึ่งกันและกัน โดยให้หนุ่ม ๆ มาขออนุญาตสาว ๆ แล้วเกาะแขนเดินพูดคุยทำความรู้จักซึ่งกันและกันโดยกระทำด้วยความสุภาพและอยู่สายตาของผู้ใหญ่ ไม่แสดงกริยาจ้วงจาบลวนลาม ทั้งนี้หากเดินครบ ๑ รอบแล้วก็เดินมาส่งสาว ๆ ที่เดิม หากจะมาเดินใหม่กับสาวคนเก่าก็สามารถทำได้ ในประเพณีนี้สามารถเล่นได้ทุกคนไม่ว่าแม้แต่คนต่างถิ่นแต่จะต้องมีคนในพื้นที่พาไปจึงจะเล่นได้ จะเห็นได้ว่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏชัดที่สุดคือ ความเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกันดังจะเห็นได้ว่าก่อนจะจับข้อมือสาวก็ต้องมีการขออนุญาตก่อนหากสาวเจ้ามาอนุญาตจึงจะสามารถจับมือได้หากสาวไม่อนุญาตก็ไม่สามารถที่จะจับมือเดินรอบหัวหนองได้ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกหลักพุทธธรรมนี้ว่า “คารวตา ๖” ในขณะที่เดินมีการพูดจาปฏิสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มสาวทำให้เกิดความรู้จักกันมากขึ้น แม้เสร็จจากประเพณีนี้แล้วก็เกิดเหตุให้เกิดการระลึกรู้ถึงกันใฝ่กายหน้าทำให้กว้างขวางขึ้น มีเพื่อนมากขึ้นในทางพระพุทธศาสนาเรียกหลักพุทธธรรมนี้ว่า “สารณียธรรม ๖” อีกนัยหนึ่งการเล่นประเพณีต่าง ๆ เป็นไปเพื่อให้เกิด

^{๑๕}สัมภาษณ์, ดร.พะเยาว์ เหล่าเนตร, รับราชการครู โรงเรียนเขาทองพิทยาคม, ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๗.

^{๑๖}สัมภาษณ์, นายสมศักดิ์ เล็กสุขศรี, กำนันตำบลเขาทอง ที่ทำการกำนันตำบลเขาทอง, ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๗.

^{๑๗}สัมภาษณ์, นายสิทธิชัย สุทธิเสถียร, รับราชการ หัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง, ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๗.

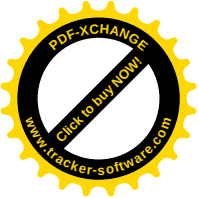
ความสามัคคีของหมู่คณะทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน โดยเราจะเห็นได้ว่าธรรมต่าง ๆ จะเกิดขึ้นมาได้ล้วนอาศัยการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยมีหลักความกตัญญูเป็นศูนย์กลางเป็นเครื่องหมายแห่งคุณความดีทั้งหลาย เมื่อเรามองทุกอย่างเป็นคุณหรือมีบุญคุณกับเรา เรารู้คุณนั้นแล้วก็หาทางตอบแทนสิ่งนั้นอย่างเต็มที่

หลักธรรมที่จะช่วยแก้ไขปัญหา และส่งเสริมบรรยากาศของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และมีความเคารพต่อกันได้นั้น ควรเน้นด้านพัฒนาทางสังคม การส่งเสริมหลักธรรมนอกจากหลักคารวตา ๖ แล้วต้องอาศัยหลักสาราณียธรรม ๖ หลักกตัญญูกตเวที และหลักสามัคคีเป็นหลักธรรมช่วยสนับสนุน ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวมีความสำคัญที่จะช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างมีความเคารพ โดยเฉพาะในชุมชนและสังคมใหญ่จำเป็นต้องใช้อย่างยิ่งที่จะต้องให้หลักสาราณียธรรมช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามต่อกัน ปัญหาสำคัญของพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านคารวธรรมในโรงเรียน คือ การไม่เคารพในสิทธิของผู้อื่น การปลูกฝังวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้านคารวธรรมให้กับประชาชนจึงเป็นเรื่องสำคัญ ครูผู้สอนจะต้องอบรมนักเรียนด้วยความเอาใจใส่อย่างถูกต้อง รู้จักสร้างแรงจูงใจ โดยกระตุ้นให้นักเรียนเห็นความสำคัญ ทำให้นักเรียนตระหนักในการปฏิบัติ หลังจากปฏิบัติแล้วควรมีการเสริมแรงโดยการให้กำลังใจด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะต้องฝึกปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน สอนให้รู้จักเคารพและรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ครูอาจารย์ ญาติและผู้ใหญ่ รู้จักรักษาสีทิสีรีภาพของสังคมโดยมีตัวบ่งชี้ที่สำคัญ ๕ ประการ^{๑๘} คือ

๑. ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง
๒. รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเอง และเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
๓. ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบ ประเพณีของสังคม
๔. ร่วมกิจกรรมในการพัฒนาครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม
๕. ร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข

ด้านครอบครัวต้องแก้ปัญหาด้วยหลักธรรมที่เป็นประโยชน์แก่สังคม การสร้างคุณค่าให้กับตนเองโดยการสอนให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน (Humbly) มีความอ่อนโยน (yielding) มีความ

^{๑๘}นิรมล สุวรรณปิณฑะ พันจ่าอากาศเอกหญิง, “รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยด้านคารวธรรมของนักเรียนโรงเรียนปลูกจิต กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒-๓๖.

สุภาพเรียบร้อย (gentleness) และความสงบทางจิตใจ (serenity) จึงจะทำให้สรรพสิ่งแวดล้อมในโลกอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่สุดของบุคคลที่ดำรงอยู่ในสังคมเป็นสถาบันมูลฐานของสังคม เพราะสมาชิกของสังคมถือกำเนิดมาจากครอบครัวสถาบันอื่น ๆ จะมีระเบียบหรือความมั่นคงได้ก็สืบเนื่องมาจากสถาบันครอบครัวมีความ เข้มแข็ง มีการอบรมบ่มนิสัยสมาชิกของครอบครัวให้มีคุณธรรมและเป็นคนดีในสังคม ในปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นมีหลายปัญหา มีสาเหตุมาจากครอบครัวเป็นหลัก เช่น ปัญหาครอบครัวแตกแยก และปัญหายาเสพติด และยังในปัจจุบันเรื่องความเคารพกัน การให้เกียรติกันและกันในครอบครัวเริ่มลดน้อยถอยลงไปมาก เราเริ่มมองเห็นความสำคัญของผู้มีพระคุณน้อยลง ทำให้ขาดความเคารพและความกตัญญูต่อกันและกัน นอกจากหลักธรรมด้านความเคารพแล้วก็คือพึงปฏิบัติตามหลักคารวตา ๖ สถาบันครอบครัวหันมาใส่ใจในเรื่องนี้แล้วนำหลักธรรมความเคารพโดยประยุกต์คารวตา ๖ ไปใช้ในครอบครัว มีการปลูกฝังจริยธรรมเรื่องความเคารพ เรื่องความกตัญญู ปัญหาครอบครัวก็จะลดน้อยลงหรืออาจจะหมดไปในที่สุด ครอบครัวที่จะสมบูรณ์แบบได้ ครอบครัวนั้นจะต้องมีบุตรธิดาที่เคารพเชื่อฟังบิดามารดา มีความกตัญญูต่อกัน และรู้จักบำเพ็ญประโยชน์ต่อ บุคคลในครอบครัว บุตรธิดาที่เชื่อฟังและเคารพบิดามารดา ย่อมได้รับเจริญก้าวหน้าในชีวิต ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “กุลบุตรในโลกนี้สักการะเคารพนับถือบูชามารดาบิดาด้วยโศกทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรงอาบเหงื่อต่างน้ำประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรมมารดาบิดาผู้ได้รับสักการะเคารพนับถือบูชาแล้วย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่าขอเจ้าจงมีชีวิตยืนยาว มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันมารดาบิดาอนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย^{๑๙}

ดังนั้นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่นและมั่นคงก็คือ ความเคารพและเชื่อฟังซึ่งกันและกัน บิดามารดาควรรับฟังความคิดเห็นของบุตรธิดา และแนะนำในสิ่งที่ถูกต้อง ดีงามเท่านั้น ส่วนบุตรธิดาจะต้องมีความเคารพและเชื่อฟังบิดามารดา เพราะท่านเป็นผู้มีพระคุณต่อเราและมีประสบการณ์มากกว่าเรา ในบรรดาบุตรธิดาทั้งหลาย บุตรธิดาที่ดีที่สุดคือผู้ที่เคารพเชื่อฟังบิดามารดา ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า บรรดาบุตรผู้เชื่อฟังประเสริฐที่สุด^{๒๐} การเชื่อฟังบิดามารดาจึงเป็นโอกาสให้ได้รับสิ่งที่ดีงามในการพัฒนาชีวิตตามแบบอย่างที่ดีตามที่บิดามารดาอบรมให้บุตรธิดาทั้งหลายจึงควรเคารพเชื่อฟังบิดามารดา ปฏิบัติตามคำสั่งสอนในทางที่ดีของท่านจึงจะเป็นบุตรที่ดีได้

^{๑๙} อย.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๘/๑๐๕-๑๐๖.

^{๒๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๔/๑๔.

ประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นปรากฏตลอดมาว่าชาติใดเสื่อมสูญย่อยยับอับปางไป ก็เพราะประชาชาติขาดสามัคคีธรรม แยกแยกเป็นหมู่คณะ เป็นพรรคพวก คอยเอารัดเอาเปรียบประหัตประหารซึ่งกันและกัน บางพรรคบางพวกถึงกับเป็นไส้ศึกให้ศัตรูมาจู่โจมทำลายชาติของตนดังนี้ ข้าพเจ้าจึงขอชักชวนพี่น้องชาวไทยทั้งหลายให้ระลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษซึ่งได้กอบกู้รักษาบ้านเกิดเมืองนอนของเรามาขึ้นให้จงหนักแล้วถือเอาความสามัคคี ความยินยอมเสียสละส่วนตัวเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ของประเทศชาติเป็นคุณธรรมประจำใจอยู่เนืองนิตย์ จึงขอให้พี่น้องชาวไทยทั้งหลายจงบำเพ็ญกรณกิจของตนแต่ละคนด้วยซื่อสัตย์สุจริตขยันหมั่นเพียรอดทนและกล้าหาญ แล้วอุทิศความเสียสละส่วนตัว ความเหน็ดเหนื่อยลำบากยากแค้นเป็นพลีบูชาบรรพบุรุษผู้ซึ่งได้ก่อสร้างชาติเป็นมรดกตกทอดมาถึงพวกเราชาวไทยจนบัดนี้^{๒๑} พระราชดำรัสข้างต้นนี้ แสดงถึงพระราชประสงค์ของพระองค์ท่านที่ต้องการให้พสกนิกรทุกหมู่เหล่าของพระองค์อยู่ด้วยกันด้วยความสมัครสมานสามัคคี อย่าคอยแต่จ้องหาจับผิดคนอื่น ควรพิจารณาตนเสียก่อนว่าได้กระทำการอะไรให้ประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองพอหรือยัง ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “สุทสฺสํ วชฺสมณฺเณสํ อตฺตโน ปน ทุสสํ โทษคนอื่นเห็นได้ง่าย ส่วนโทษของตนเห็นได้ยาก”^{๒๒} หมายความว่าคนส่วนมากมักมองไม่เห็นความผิดพลาดของตนเอง แต่กลับเห็นชัดในความผิดพลาดของผู้อื่น ถึงแม้ว่าตนเห็นความผิดพลาดของตนแล้วก็ไม่ยอมแก้ไข กลับพยายามปกปิดมิให้คนอื่นได้รู้เรื่องของตน ขอให้คนไทยทุกคนในสังคมจงมีความรักใคร่กัน อย่าโกรธเคืองต่อกัน อย่าได้ทำร้ายกันและกันเลยขอให้ทุกคนทำตามหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด แล้วปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทยเราจะหมดสิ้นไปได้ด้วยการร่วมมือร่วมใจกันของคนไทยทั้งหลายจากที่กล่าวมาแล้วว่า การดำเนินของบุคคลที่ดำเนินชีวิตไปในทางที่ผิดนั้นประกอบด้วยกิเลสซึ่งมีความโลภ ความหลง ความทะยานอยาก หรือตัวตณฺหาเป็นตัวชักนำไป หลักสามัคคีกับแนวทางการแก้ปัญหาในการด้านการพัฒนาชีวิตนั้น จำเป็นต้องละสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เสียโดยทำการกระทำให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดีประพฤติตนในสิ่งที่ดีงาม โดยฝึกตนเองให้มีความเห็นใจกันมีความเป็นมิตรกันหรือการช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็นคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันโดยจะเริ่มจากข้อใดข้อหนึ่งก่อนก็ได้ ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาทางกาย ทางจิตใจ ในด้านของความเห็นใจกันพึงในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความ เป็น มนุษย์ด้วยกันมีการปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตาธรรม รู้ในบุญคุณของผู้ที่เคยให้ความอุปการะ สักสอนดูแลโดยหวังจะตอบแทนคุณ ทำให้เกิดความเห็นใจกันมีเมตตากรุณาต่อกันทั้งทางกาย วาจา และใจ ความเห็นใจกันจะสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นในการอยู่ร่วมกันซึ่งสามารถทำให้บุคคลเห็นกัน

^{๒๑} กระทรวงวัฒนธรรม, พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย ปี ๒๕๔๓-๒๕๔๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๘), หน้า ๒-๓.

^{๒๒} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๘/๓๔.

เป็นพี่เป็นน้องได้ ความเป็นมิตรกัน “เพื่อน, ผู้มีความเอื้อโยติ, ผู้มีน้ำใจเอื้อเพื่อ”^{๒๓} ความเป็นมิตรกันเป็นเหตุแห่งการเกิดสันติ เพราะว่าความเป็นพี่น้องกันจะต้องมีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันเป็นพื้นฐาน ดังนั้นความเป็นมิตรกันจึงต้องมีในความเป็นพี่น้องโดยปริยาย ฉะนั้นความ เป็นมิตรกันจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความสามัคคี ความเป็นมิตรที่ดีทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เรียกว่า “กัลยาณมิตร ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่เพื่อความดำรงมั่นไม่เสื่อมสูญไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม”^{๒๔} คือมีคุณอย่างมากในการอยู่ร่วมกัน คุณสมบัติของผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรจะนำพาสังคมและชุมชนไปสู่ความสันติสุขได้อย่างดียิ่ง การช่วยเหลือกันซึ่งกันและกันก็เป็นจุดหมายที่สำคัญของความสามัคคีที่สามารถจะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี การปฏิบัติต่อกันของมนุษย์ในสังคมว่ามีอยู่ ๒ ประการได้แก่

๑) อามิสทาน ได้แก่ การให้วัตถุสิ่งของมีปัจจัย ๔ เป็นต้น เช่น ข้าว น้ำ ผ้า ดอกไม้ ของหอม ของอุปโภค ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป เป็นต้น ดังพระพุทธพจน์ว่า “ชนเหล่าใดมีใจผ่องใส ให้ข้าวและน้ำด้วยศรัทธา ข้าวและน้ำนั้นแล ย่อมพะนอเขาทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพราะเหตุนี้สมควรเปลื้องความเหนียวแน่นเสีย ครอบงำมลทินของใจเสีย พึงให้ทานบุญเท่านั้นย่อมเป็นที่พึงของเหล่าสัตว์ในโลกหน้า”^{๒๕}

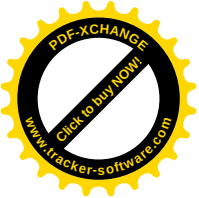
๒) ธรรมทาน ได้แก่ “การให้ธรรม ให้วิทยาทานความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตและวิชาการต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม”^{๒๖} ความสามัคคีที่ถูกต้องในข้อนี้ คือ ต้องมีสื่อนำใจ (มโนทวาร) มีความสำนึกทางใจ (มโนกรรม) และมีความสำนึกที่ดีงาม (มโนสุจริต) ตามลำดับ ย่อมก่อกำเนิดความดี ความถูกความควรขึ้นมาได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงได้ย้าถึงความสำคัญทางจิตใจอย่างสูงส่ง เพราะมองว่า จิตใจ คือ จุดศูนย์กลางที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น อารมณ์ที่เกิดจากความคิดความเชื่ออันสื่อนำบุคคลให้พัฒนาตนเองไปได้จากระดับสามัญชนสู่ความมั่นคงทางปัญญาได้ ด้วยเหตุนี้ความคิดความเชื่อแม้เป็นเพียงอารมณ์แต่อารมณ์ที่วุ่นวายถ้าหากเป็นสื่อแก่ปัญญา อารมณ์อันก็ควรค่าแก่การนำมาพิจารณา ดังพุทธพจน์ในมโนนิวารณสูตรว่า “บุคคลไม่ควรห้ามใจแต่อารมณ์ทั้งปวงที่เป็นเหตุให้ใจมาถึงความสำรวม

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ประยุต ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๓๔.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ประยุต ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๖๕.

^{๒๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๘๓/๗๔.

^{๒๖} อ.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๓๘๖/๘๕.

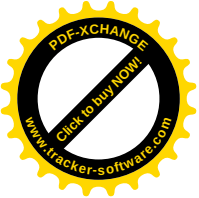
บาปย่อมเกิดขึ้นแต่อาณัติใด ๆ บุคคลพึงห้ามใจแต่อาณัตินั้น ๆ”^{๒๗} จากพุทธภาษิตนี้ พิจารณาได้ว่าความคิดความเชื่อในฐานะเป็นสิ่งผลักดันพัฒนาการของมนุษย์ แต่ไม่ได้หมายความว่า อาณัติที่ว่าเป็นหลักสำคัญที่ควรแก่การปักใจได้ทั้งหมด เพราะความคิดความเชื่อบางอย่างก็ได้ว่าเป็นปฏิกิริยาต่อความเจริญด้านปัญญาของมนุษย์โดยตรง ทั้งนี้ก็เพราะพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้ส่งเสริมให้มนุษย์จมปักอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เน้นให้มนุษย์พิจารณาทบทวนให้เห็นด้วยกาย วาจา และจิตใจของตัวเองว่า อาณัตินั้น ๆ หรือสิ่งนั้น ๆ ควรค่าแก่การเชื่อการยึดถือหรือควรที่ละเว้นหลีกเลี่ยงหรือไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้การกระทำต่าง ๆ ในลักษณะดังกล่าวเท่ากับว่าเป็นหลักสำคัญด้านการส่งเสริมความสามัคคีทางใจนอกจากนี้ยังเป็นช่องทางสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์ทุกคนสามารถเล็งเห็นคุณค่าของตนเองที่สามารถช่วยเหลือคนอื่นได้ด้วย เพราะพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาทั้งในทางไม่ดีและดี ถือได้ว่าเป็นไปตามอำนาจของความคิดความเชื่อ แต่ความคิดความเชื่อบางอย่างอาจไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้องก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้หลักส่งเสริมความสามัคคีทางใจที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความกลมกลืนกันระหว่างความคิดความเชื่อที่เป็นสื่อไปสู่ปัญญาและการลงมือปฏิบัติตามจนเกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริง ๓ ประการ ได้แก่

- ๑) สามารถที่จะรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็นได้ด้วยตนเอง
- ๒) สามารถที่จะตรงตามแล้วเห็นจริงได้ด้วยตนเอง
- ๓) สามารถที่จะได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการประพฤติปฏิบัติของตน^{๒๘}

การที่จะประสบกับความสุขความสำเร็จต่าง ๆ ในชีวิตนั้น พุทธศาสนิกชนที่มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่แท้จริงแล้ว จะไม่หลงมัวเมาไปประกอบกิจการต่าง ๆ อันผิดหลักธรรมคำสอนก่อให้เกิดความร้าวฉานจนถึงแตกสามัคคีกัน เพราะนั่นคือจุดเริ่มต้นของความล้มสลายของสถาบันทางสังคม แม้กระทั่งสงบสุขในชีวิตก็จำต้องล้มสลายไปด้วย จากเหตุแห่งการแก้ไขปัญหามาตามแนวความสามัคคี ตามที่กล่าวมาดังพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นโฉน คือ บริษัทที่แยกออกเป็นพวก ๑ บริษัทที่สามัคคีกัน ๑ ภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่แยกออกเป็นพวกเป็นโฉน ภิกษุทั้งหลายบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีภิกษุหมายมั่นทะเลาะวิวาทกัน ต่างเอาหอก คือปากที่มแทงกันและกันอยู่ บริษัทเช่นนี้เรียกว่าบริษัทที่แยกกันเป็นพวก ภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่สามัคคีกันเป็นโฉนภิกษุทั้งหลาย บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีภิกษุพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกันไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำมัน

^{๒๗} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๖๓/๑๖.

^{๒๘} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๕๖๕/๓๕๖.

กับน้ำ ต่างมองดูกันและกันด้วยสายตาเป็นที่รักอยู่บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทที่สามัคคีกันภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่สามัคคีกันเป็นเลิศ^{๒๙}

สรุปได้ว่าความสามัคคีจะนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ตัวบุคคลและสังคมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตไปในทางที่จะพัฒนาขึ้นจากเดิมที่เป็นอยู่ เพราะการปฏิบัติตามคุณธรรมที่กล่าวมานี้จะสร้างคุณประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่กันและกัน เป็นการเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมได้อีกทางหนึ่งด้วย ฉะนั้นพุทธบริษัททั้งหลายไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ชายหญิงจำต้องมีความสามัคคีกัน และการที่จะมีความสามัคคีกัน สังคมมีความสุขได้นั้นก็ด้วยการพร้อมเพรียงกันปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ตามที่ได้อธิบายมาแล้วโดยยึดถือเป็นหน้าที่ที่ตนจะต้องปฏิบัติให้สมบูรณ์เมื่อเกิดปัญหาอะไรขึ้นก็ควรปรึกษาหารือกัน

๓. ปัญหาในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์

ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนขึ้นบางครั้งก็มีปัญหาและอุปสรรคทั้งทางตรงและทางอ้อมดังที่เห็นได้ชัดเจนในสังคมหรือชุมชนทั่วไปเมื่อเศรษฐกิจเจริญเติบโตบ้านเมืองถูกพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว มวลมนุษย์ผู้ต้องอยู่ในสังคมต่างต้องพยายามดิ้นรนขวนขวายเพื่อที่จะมีชีวิตรอดในสังคมวิถีชีวิตที่งดงามอัตลักษณ์ที่ทรงคุณค่าแต่ก่อนเก่าเริ่มเรื้อนหายไปพร้อมการแข่งขันแก่งแย่งกันทำงานชีวิตที่ประกอบด้วยความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ใบหน้าที่เปื้อนไปด้วยคราบรอยยิ้มเริ่มหายไปจากสังคมส่วนใหญ่มุ่งหวังแต่ผลประโยชน์ทำงานเพื่อส่วนรวมน้อยลง ประเพณีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงนี้เองทำให้อัตลักษณ์บางส่วนหรือบางส่วนที่งดงามของชีวิตได้สูญหายไป บางชุมชนเป็นที่น่าเสียดายที่ประเพณีบางอย่างสูญหายไปแล้วโดยที่มีการสืบทอด บางชุมชนก็พยายามที่จะรื้อฟื้นประเพณีเหล่านั้นกลับมาอีกครั้ง ในชุมชนเขาทองก็เช่นกันในปัจจุบันได้มีหน่วยงานทางราชการเข้ามาสนับสนุนในการส่งเสริมอัตลักษณ์ของชาวเขาทอง ปัจจุบันผู้ที่ทรงภูมิปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้านเริ่มลดน้อยลงเพราะการถ่ายทอดและจารึกเป็นระเบียบแบบแผนที่เป็นรูปแบบเอกสารนั้นมีอยู่น้อยมากส่วนใหญ่เป็นเพียงแต่สอนสืบทอดกันปากต่อปากเท่านั้นอนาคตจึงอาจเกิดการสื่อสารที่ผิดพลาดได้

จากการผู้วิจัยศึกษาและทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทำให้ทราบว่าพบหลักพุทธธรรมปรากฏอยู่ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์หลายประการ คือ ๑) ความกตัญญูตเวที, ๒) การวตา ๖, ๓) สาราณียธรรม ๖, และ ๔) สามัคคีธรรม ทั้งที่มีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนให้เกิดความยั่งยืนและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ชุมชนที่เข้มแข็งและเป็นที่เชิดหน้าชูตาของหมู่คณะในสังคมหรือชุมชนนั้นสิ่งที่

^{๒๙} อก.ทก. (ไทย) ๒๐/๒๘๘/๖๖.

จะขาดเสียไม่ได้ในการส่งเสริมอัตลักษณ์คือความมีระเบียบวินัย แบบแผนวิธีปฏิบัติตลอดจน ความสามัคคีสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันเป็นหนึ่งเดียวของหมู่คณะ คุณธรรมอันยิ่งใหญ่อีกประการ หนึ่ง คุณธรรมนั้นคือความกตัญญูทศเวทที่สิ่งเหล่านี้ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าหลักพุทธธรรมเป็น พลังอันยิ่งใหญ่ที่ประกอบด้วยศรัทธาความเชื่อมั่น

๔.๓ วิเคราะห์หลักธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชน

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าในการส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนที่แข็งแกร่งนั้นจะมีสิ่งหนึ่งที่เป็นตัวสอดผสานร่วมกันของกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเข้าไว้ด้วยกัน สิ่งนั้นเรียกว่าคุณธรรมหรือคุณ ความดีที่พึงมีสำหรับบุคคลตามที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น ผ่านขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามทำให้ผู้ ที่พบเห็นและมีส่วนร่วมในการสัมผัสในเทศกาลงานนั้น ๆ ได้ทราบถึงความหมายและคุณค่าแห่งวิถี ชีวิตของชุมชน อันเป็นตัวอย่างให้กับผู้พบเห็นและเป็นกฎกติกาในการอยู่ร่วมกันของหมู่คณะโดย ผาสุก

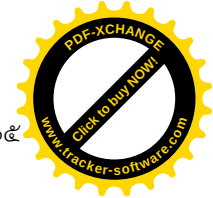
๔.๓.๑ สำหรับตนเอง

บุคคลผู้มีความกตัญญูทศเวท เมื่อมีบุคคลทำความดีให้ตนแล้วย่อมจะรู้สึกสำนึกในอุป การคุณที่ผู้อื่นกระทำแล้ว และพร้อมที่จะหาทางตอบแทนคืนทุกเมื่อทุกเวลาที่มีโอกาสเพราะฉะนั้น ความดีที่บุคคลทำแล้วแก่บุคคลผู้มีความกตัญญูทศเวท นับว่าไม่เสียหายซ้ำยังก่อให้เกิดประโยชน์ มากมายทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ดังข้อความในนิโครธชาดกว่า “ความดีที่ทำในคนผู้มีความกตัญญูมี ศีลมีความประพฤติอันประเสริฐย่อมไม่เสียหายเหมือนเมล็ดพืชในนาที่ดี”^{๓๐}

บุคคลที่มีความกตัญญูทศเวท ย่อมเป็นที่รักของบุคคลอื่นทำให้บุคคลผู้เกี่ยวข้องคบหา สมาคมได้รับแต่ประโยชน์สุข จากการศึกษาพบว่าในพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญของการคบหา สมาคมไว้มากมาย ความเหล่านี้นับว่าเป็นแนวความคิดที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ที่คบหาสมาคม เกี่ยวข้องกับบุคคลผู้มีความกตัญญูทศเวท ผู้อยู่ในฐานะกัลยาณมิตรซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย มหาศาลแก่สังคมส่วนรวม เป็นธรรมดาว่าคนเราที่เกิดมาในโลกนี้ย่อมจะมีการคบหาสมาคมกัน เป็นธรรมดาและการได้คบหาสมาคมกับบุคคลผู้เป็นกัลยาณมิตรนั้น พระพุทธองค์ถือว่ามีความสำคัญ เป็นอย่างยิ่ง ตรัสว่า “ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดทีเดียว”^{๓๑} การดำเนินของบุคคลที่ดำเนินชีวิตไปในทางที่ผิคนั้นประกอบด้วยกิเลสซึ่งมีความโลภ ความหลง ความทะยานอยาก หรือตัวตัณหาเป็นตัวชักนำไป หลักสามัคคีกับแนวทางการแก้ปัญหาในการด้าน

^{๓๐} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๗๘/๓๓๕.

^{๓๑} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒/๓.

การพัฒนาชีวิตนั้น จำเป็นต้องละสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เสียโดยทำการกระทำให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี ประพฤติตนในสิ่งที่ดีงาม โดยฝึกตนเองให้มีความเห็นใจกันมีความเป็นมิตรกัน หรือ การช่วยเหลือกันซึ่งเป็นคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน โดยจะเริ่มจากข้อใดข้อหนึ่งก่อนก็ได้ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาทางกาย ทางจิตใจ ในด้านของความเห็นใจกันพึงในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วยกันมีการปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตาธรรม มีความกตัญญูทักท้วง รู้ในบุญคุณของผู้ที่เคยให้ความอุปการะสั่งสอนดูแล โดยหวังจะตอบแทนคุณ ทำให้เกิดความเห็นใจกันมีเมตตากรุณาต่อกัน ทั้งทางกายวาจาและใจ ความเห็นใจกันจะสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นในการอยู่ร่วมกันซึ่งสามารถทำให้บุคคลเห็นกันเป็นที่เพื่อน้องได้ความเป็นมิตรกัน “เพื่อนผู้มีความเยื่อใยดี ผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ”^{๓๒} ความเป็นมิตรกันเป็นเหตุแห่งการเกิดสันติ เพราะว่าความเป็นพี่น้องกันจะต้องมีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันเป็นพื้นฐาน ดังนั้นความเป็นมิตรกันจึงต้องมีในความเป็นพี่น้องโดยปริยาย ฉะนั้นความเป็นมิตรกันจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความสามัคคี ความเป็นมิตรที่ดีทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเรียกว่า “กัลยาณมิตร ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่เพื่อความดำรงมั่นไม่เสื่อมสูญ ไม่อันตรายแห่งสังฆธรรม”^{๓๓} คือมีคุณอย่างมากในการอยู่ร่วมกัน คุณสมบัติของผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรจะนำพาสังคมและชุมชนไปสู่ความสันติสุขได้อย่างดีเยี่ยมการช่วยเหลือกันซึ่งกันและกัน ก็เป็นจุดหมายที่สำคัญของความสามัคคีที่สามารถจะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี การปฏิบัติต่อกันของมนุษย์ในสังคมว่ามีอยู่ ๒ ประการ ได้แก่

๑) อามิสทาน ได้แก่ การให้วัตถุสิ่งของมีปัจจัย ๔ เป็นต้น เช่น ข้าว น้ำ ผ้า ดอกไม้ ของหอม ของอุปโภค ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป เป็นต้น ดังพระพุทธพจน์ว่า “ชนเหล่าใดมีใจผ่องใส ให้ข้าวและน้ำด้วยศรัทธา ข้าวและน้ำนั้นแลย่อมพะนอเขาทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพราะเหตุนี้สมควรเปลื้องความเหนียวแน่นครอบงำมลทินของใจเสีย พึงให้ทานบุญเท่านั้นย่อมเป็นที่พึงของเหล่าสัตว์ในโลกหน้า”^{๓๔}

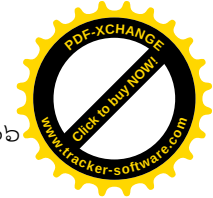
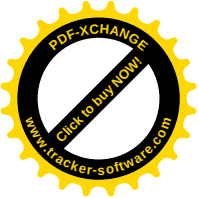
๒) ธรรมทาน ได้แก่ “การให้ธรรมเป็นวิทยาทานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตและวิชาการต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม”^{๓๕}

^{๓๒} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๓๔.

^{๓๓} พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๖๕.

^{๓๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๘๓/๗๔.

^{๓๕} อ.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๓๘๖/๘๕.

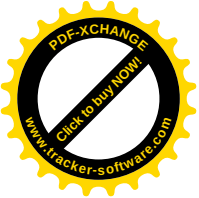
๔.๓.๒ สำหรับชุมชน

ความสามัคคีที่ถูกต้องในข้อนี้ คือ ต้องมีสื่อทางใจ (มโนทวาร) มีความสำนึกทางใจ (มโนกรรม) และมีความสำนึกที่ดียิ่ง (มโนสุจริต) ตามลำดับ ย่อมก่อกำเนิดความดี ความถูกต้อง ความควรขึ้นมาได้ เมื่อเป็นเช่นนี้พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงได้ย้ำถึงความสำคัญทางจิตใจอย่างสูงส่ง เพราะมองว่าจิตใจ คือ จุดศูนย์รวมที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น อารมณ์ที่เกิดจากความคิด ความเชื่ออันสื่อนำบุคคลให้พัฒนาตนเองไปได้จากระดับสามัญชนสู่ความมั่นคงทางปัญญาได้ด้วยเหตุนี้ความคิดความเชื่อแม้เป็นเพียงอารมณ์ แต่อารมณ์ที่วุ่นวายถ้าหากเป็นสื่อแก่ปัญญา อารมณ์อันก็ควรค่าแก่การนำมาพิจารณา ดังพุทธพจน์ในมโนนิวารณสูตรว่า “บุคคลไม่ควรห้ามใจแต่อารมณ์ทั้งปวงที่เป็นเหตุให้ใจมาถึงความสับสน บาปย่อมเกิดขึ้นแต่อารมณ์ใด ๆ บุคคลพึงห้ามใจแต่อารมณ์นั้น ๆ”^{๓๖} จากพุทธภาษิตนี้ พิจารณาได้ว่าความคิดความเชื่อในฐานะเป็นสิ่งผลักดันพัฒนาการของมนุษย์ แต่ไม่ได้หมายความว่า อารมณ์ที่วุ่นวายจะเป็นหลักสำคัญที่ควรแก่การปักใจได้ทั้งหมด เพราะความคิดความเชื่อบางอย่างก็ได้ว่า เป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญด้านปัญญาของมนุษย์โดยตรง ทั้งนี้ก็เพราะพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้ส่งเสริมให้มนุษย์จมปักอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เน้นให้มนุษย์พิจารณา ทบทวนให้เห็นด้วยกาย วาจา และจิตใจของตัวเองว่าอารมณ์นั้น ๆ หรือสิ่งนั้น ๆ ควร ค่าแก่การเชื่อ การยึดถือหรือควรที่จะเว้นหลีกเลี่ยงหรือไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้การกระทำต่าง ๆ ในลักษณะดังกล่าวเท่ากับว่าเป็นหลักสำคัญด้านการส่งเสริมความสามัคคีทางใจนอกจากนี้ยังเป็นช่องทางสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์ทุกคนสามารถเล็งเห็นคุณค่าของตนเองที่สามารถช่วยเหลือคนอื่นได้ด้วยเพราะพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาทั้งในทางไม่ดีและดี ถือได้ว่าเป็นไปตามอำนาจของความคิด ความเชื่อ แต่ความคิดความเชื่อบางอย่างอาจไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้องก็ได้

ประโยชน์ของความสามัคคีเป็นทางแห่งความสุข สุขในที่นี่ คือ สุขใจเพราะใจที่มีความรักใคร่กันเป็นอารมณ์ย่อมเข้มแข็งขึ้นเบิกบาน นี่ก็ความสุขอันแรกที่สุดที่ผู้สามัคคีกันจะพึงได้รับ นอกจากนี้ประโยชน์ของการสามัคคี ก็คือความสำเร็จในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมชีวิตมีความสุขได้เพราะความสามัคคีของหมู่คณะ ดังพุทธภาษิตที่ว่า “สุขาสมรส สามัคคี ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะเป็นเหตุให้เกิดความสุขนำความสุขมาให้”^{๓๗} เช่น การลงแขกปลูกข้าว เกี่ยวข้าว ทำบุญทอดกฐิน ทำถนนหนทางจากหมู่บ้านไปออกทางหลวงสายใหญ่ ถ้าร่วมแรงร่วมใจกันก็สำเร็จเร็ว แม้จะเกิดศึกสงครามศัตรูมารุกราน หากชาวบ้านทุกตำบลรวบรวมผู้คนขึ้นต่อสู้ศัตรูย่อมจะต้องแพ้พ่ายล้มตาย แต่หากผู้คนในสังคมมีความแตกแยกสามัคคีก็มีแต่ความพ่ายแพ้และนำ

^{๓๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๖๓/๑๖.

^{๓๗} ข.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๒๘-๒๙.

ทุกข์มาให้อย่างแน่นอน ดังพระพุทธพจน์ว่า “บุคคลผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ยินดีแล้วในการแตกแยกตั้งอยู่ในธรรมเป็นผู้เข้าถึงอบายเข้าถึงนรกตั้งอยู่ในนรกนั้นตลอดกับหนึ่งย่อมพลาดจากธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ ย่อมเสวยกรรมอยู่ในนรกตลอดกับหนึ่งเพราะทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันให้แตกกัน”^{๓๘} “ความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์เป็นเหตุให้เกิดความสุขและบุคคลผู้นุเคราะห์สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันแล้ว ยินดีแล้วในความพร้อมเพรียงกันตั้งอยู่ในธรรมย่อมไม่พลาดจากธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ ย่อมบันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกับหนึ่งเพราะสมานสงฆ์ให้พร้อมเพรียงกัน”^{๓๙}

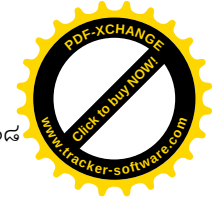
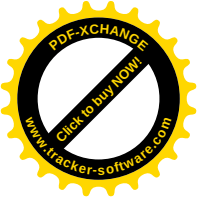
มีงานอยู่เป็นอันมากที่เราทำคนเดียวไม่ได้ แต่จะทำได้ในเมื่อได้รับการรวมกำลังกับคนอื่น เช่น การป้องกันภัยทั้งส่วนตัวและส่วนรวม การเสริมสร้างความมั่นคงของตนและของชาติการบริหารงานทั่วไป เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของปวงชนจึงจะทำได้สำเร็จสมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “สพฺเพสํ สงฺฆภูตานํ สามคฺคี วุฑฺฒิสาธิกา ความพร้อมเพรียงของปวงชนผู้เป็นหมู่ ยังความเจริญให้สำเร็จ” พุทธศาสนสุภาษิตบทนี้ หมายความว่า ถ้าที่ใด หมู่ชนใดได้รับความร่วมมือจากปวงชนด้วยความสมัครใจมีความสามัคคีเป็นพื้นฐานแล้ว ที่นั้นองค์กรนั้นย่อมประสบความสำเร็จความเจริญก้าวหน้า ถ้าคนในชาติอันเป็นชุมชนยิ่งใหญ่ได้พร้อมเพรียงใจกันงานสำคัญของชาติย่อมจะสำเร็จได้ เช่น งานกอบกู้เอกราชชาติไทยของพระบาทสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และ “พระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ชาวไทยทั้งชาติได้ร่วมแรงแข่งขันต่อสู้กอบกู้บ้านเมืองเอาไว้จนสามารถดำรงความเป็นเอกราชและความเป็นไทเอาไว้ได้ ก็เพราะความพร้อมเพรียงของปวงชนผู้เป็นหมู่จึงสามารถประสบความสำเร็จสมปรารถนา ส่วนสาเหตุที่กรุงศรีอยุธยาถูกข้าศึกเข้าเผาทำลายได้ถึงสองครั้ง ก็เพราะคนในชาติทะเลาะวิวาทกันเอง แตกแยกสามัคคีชาติจึงย่อยยับอัปจน”^{๔๐} มูลเหตุที่ทำให้เกิดการขาดความสามัคคีขึ้นนั้นโดยตรงที่สุดแล้วก็คือต้นเหตุนั้นความทะยานอยากในจิตใจของคนหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ “โลภะ โทสะ โมหะ”^{๔๑} กิเลส เหล่านี้เป็นไฟเผาโลกทุกกาลสมัย และเป็นนายที่บงการมนุษย์ให้เบียดเบียนทำลายล้างกันแม้บุคคลจะมีอำนาจครอบงำผู้อื่นได้มากมาย แต่ต้องเป็นทาสของตัณหา จึงได้ชวนชวายเป็นเพื่อหักล้างผู้อื่นลงไปให้ย่อยยับโดยที่ไม่พยายามหักตัณหาในใจของตัวเองลงไปเลย เมื่อเป็นเช่นนี้ความสงบก็

^{๓๘} อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๘/๖๘.

^{๓๙} อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๙/๖๙.

^{๔๐} โกวิท ตั้งตรงจิตร, พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาส์น (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๗๙๑.

^{๔๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๓/๒๕๔.

เกิดขึ้นได้โดยยาก ยิ่งแก้ด้วยวิธีเพิ่มเติมหาให้แก่นตนเองและหักล้างผู้อื่นให้จำยอมก็ยิ่งเพิ่มความไม่สงบ เพราะไม่มีใครที่จะยินยอมแก่กัน ต้องพากันพยายามป้องกันตนเองหรือคิดหักล้างเป็นการตอบแทน กันอยู่ตลอดไป โทษของการขาดความสามัคคีในด้านบุคคล ทำให้ขาดความเชื่อถือและไม่ยอมรับใน หมู่ชนโดยทั่วไป เป็นคนที่ขาดความรับผิดชอบเอาตัวรอดแต่ฝ่ายเดียว

๔.๓.๓ สำหรับผู้อื่น

ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนที่แข็งแกร่งแสดงโดยใช้ความสามัคคีพร้อมใจกันในการ ประพฤติปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน อะไรที่เป็นพิษภัยต่อชีวิตและสังคมก็ไม่ทำ หากใครทำก็พยายาม ตัดเตือนแก้ไขให้เลิกการกระทำเช่นนั้นเสีย โดยมีผลประโยชน์ร่วมกันเริ่มจากในครอบครัวมีความสุข อบอุ่น สถาบันการศึกษา มีการสั่งสอนกันด้วยความรู้ที่เป็นประโยชน์ มุ่งสอนกันเพื่อให้สามารถ นำเอาความรู้นั้นมารับใช้สังคมที่ตนอยู่อาศัย มีความเมตตากรุณาต่อกันทั่วหน้าไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ ของสังคม เป็นต้น ยอมรับความสำคัญของคนและกันระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ยอมรับความเป็น มนุษย์เท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงมีศักยภาพในการเข้าถึงความดีงามและสามารถอยู่ร่วมกันใน สังคมแห่งความผาสุกได้ ไม่ว่าจะนับถืออะไร มีความเชื่ออย่างไรก็ตาม หากยึดเอาสังคมเป็นที่ตั้ง แล้วปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากน้ำมือของมนุษย์ที่เกิดจากความแตกแยกทางความคิดของมวลมนุษย์ก็ไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน ทั้งนี้ก็เพราะต่างคนต่างทราบกันได้อย่างดียิ่งว่าความสามัคคีของ คนทุกคนเท่านั้นที่สามารถเอาชนะปัญหาต่าง ๆ ได้ แม้ว่าจะเป็นภัยปัญหาทางธรรมชาติ มีน้ำท่วม แผ่นดินไหว เป็นต้นก็ตาม มนุษย์มีพลังและศักยภาพเพียงพอที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่กันและ กัน แก่สังคมและโลกได้ด้วยความตั้งใจพากเพียรพยายามร่วมกัน มีน้ำใจมีความคิดเห็นเดียวกันเพื่อ สร้างสรรค์สังคมของตนให้ดียิ่งขึ้น กล่าวง่าย ๆ ก็คือสอนให้มนุษย์ตื่นให้รู้จริงและเบิกบานจากกิเลส เครื่องเศร้าหมองต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาสู่ชีวิต สู่สังคม ให้มีสติปัญญารับมือสิ่งเหล่านี้ได้นั่นเอง และสิ่ง ที่เป็นเครื่องมือสำหรับสร้างความดีงามเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตนั้นก็คือ กาย วาจา และใจของมนุษย์ เองโดยมีพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเถรวาทเป็น แนวทางในการสร้างความสามัคคี ที่สามารถนำชีวิตและสังคมของตนไปสู่ความเป็นชีวิตที่ดีงาม สังคมแห่งความสงบสุขที่แท้จริง สมดัง พุทธพจน์ที่ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุดสำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่อง ใส กล่าวอยู่ก็ตาม ทำอยู่ก็ตาม สุขยอมไปตามบุคคลนั้นเพราะสุจริต ๓ อย่างเหมือนเงามีปกติไป ตามฉะนั้น”^{๔๒}

การยึดหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อความเจริญรุ่งเรือง เพื่อความดีงามใน ชีวิตของผู้คนและความสงบสุขของสังคมนั้นที่จริงแล้วก็คือ หลักการปฏิบัติตนให้เกิดความรู้สามารถ

^{๔๒} พ.ร.บ. (ไทย) ๒๕/๑๑/๑๑.

แก้ไขความแตกร้าง ความขาดสามัคคี ความเห็นแก่ตัวของผู้นในสังคมไทย ทั้งนี้ก็เพราะมนุษย์มีศักยภาพเพียงพอที่จะร่วมมือร่วมแรงกายใจของแต่ละคนเพื่อแก้ไขปัญหา ความเดือดร้อน ต่าง ๆ ในชีวิตของตน สามารถช่วยคนอื่นได้ด้วย และยังช่วยทำให้สังคมมนุษย์น่าอยู่ยิ่งขึ้นเป็นสังคมแห่งสันติสุขที่แท้จริงด้วยหลักสามัคคีธรรม ขอเพียงผู้นในสังคมไทยมีความตั้งใจมีความสามัคคีกันร่วมกันสร้างสรรค์ พัฒนา และแก้ไขบ้านเมืองอย่างเต็มที่ เต็มกำลัง ซึ่งผลของความสามัคคีนั้นก็ ย่อมจะเกิดมีอย่างแน่นอน ดังพุทธดำรัสที่ว่า “วิริเยน ทุกขมจเจติ มนุษย์จะล่วงทุกข์ได้ เพราะความเพียร”^{๔๓}

จากการที่ผู้ทำการวิจัยได้ทำการศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนพบว่าได้ว่าไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ความจริงก็ดำรงอยู่ตามธรรมดาของมัน อย่างเป็นกลาง ๆ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้คือ ค้นพบความจริงนั้นแล้วนำมาเปิดเผยไว้ สารของความจริงนี้ก็คือ ธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย พุทธธรรมแบ่งความสุขออกเป็น ๒ ประเภท คือ โลภียสุขและโลกุตตรสุข พุทธธรรมให้ความสำคัญแก่ความสุขทั้งสองประเภท คือ ในด้านโลกียสุขนั้นเห็นความสำคัญและได้แสดงประโยชน์ในปัจจุบันหรือความสุขที่มนุษย์ควรแสวงหา ส่วนโลกุตตรสุขเป็นความสุขที่สูงสุดเหนือกว่าโลกียสุข คือพระนิพพาน ในงานวิจัยเล่มนี้ผู้ศึกษามุ่งเน้นในส่วนของพุทธธรรมที่เป็นส่วนของโลกียสุขเท่านั้น หลักพุทธธรรมที่มีความสำคัญที่เป็นส่วนสำคัญที่ใช้ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนคือ

การวธธรรม ๖ หรือ ธรรมคือความเคารพ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ ความเคารพนี้นับเป็นสมบัติของอารยชน ด้วยอารยชนคือคนที่มีอารยธรรมย่อมมีความเคารพกัน ความเป็นระเบียบก็ย่อมส่งผลทำให้สำเร็จประโยชน์แก่ผู้กระทำอย่างเต็มที่ ความเจริญรุ่งเรืองและการได้รับสรรเสริญยกย่องมูิตายินดีล้วนแล้วแต่อาศัยความเคารพเป็นที่ตั้งเช่นกัน

สาราณียธรรม ๖ ประการ^{๔๔} หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคี ที่กล่าวไว้ในพุทธศาสนาเถรวาทในแง่ที่จะทำให้ประชาชนภายในชาติและสังคมอยู่กันด้วยความสามัคคี กลมเกลียวให้เป็นเอกภาพ เรียกว่าหลักสาราณียธรรม^{๔๕} ซึ่งเป็นหน้าที่หรือข้อปฏิบัติที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อผู้อื่นในสังคม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิด

^{๔๓}ช.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๒๗๘.

^{๔๔}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๒๑-๓๒๒.

^{๔๕}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

ความสามัคคี หลักการอยู่ร่วมกันพระพุทธศาสนาถือว่า เมื่อมนุษย์เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งใดจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างถูกต้องด้วยความกตัญญู ซึ่งถือว่าเป็นการทำประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องในฐานะต่าง ๆ เช่น ในฐานะบิดามารดาบุตร สามีภรรยา ญาติพี่น้อง เพื่อน ครูอาจารย์ ศิษย์ ตลอดจนในฐานะเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความสัมพันธ์ที่บุคคลมีต่อบุคคลต่าง ๆ จะต้องเป็นความสัมพันธ์ที่ถูกต้องเหมาะสมด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรม

ความกตัญญูเป็นการกระทำความดีอย่างหนึ่งที่พึงปรารถนาของทุกคน ผู้ที่มีความกตัญญูย่อมจะทำตนเองให้มีความสุขและทำผู้อื่นให้มีความสุขด้วย จากการศึกษาพบว่าพระพุทธศาสนากล่าวยกย่องบุคคลที่มี ความกตัญญู และให้ความสำคัญต่อบุคคลผู้มีความกตัญญูว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก พระพุทธองค์ตรัสว่าบุคคลที่หาได้ยากมี ๒ จำพวก^{๔๖} ได้แก่

๑. บุพพการี ผู้ทำอุปการะก่อน

๒. กตัญญูกตเวที ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน

เมื่อกล่าวโดยสรุป ความกตัญญูก็คือ ความรู้และการยอมรับรู้ในบุญคุณของบุคคลสัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อม กตเวที คือ พยายามกระทำตอบด้วยการทดแทนพระคุณ ช่วยเหลืออุปการะยกย่องบำรุงรักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดียิ่งขึ้น เพื่อความสงบสุขของสังคมและเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกซึ่งความร่วมมือร่วมใจ ร่วมแรงทางกาย ทางวาจาและทางใจของผู้คนในสังคม เพื่อก่อให้เกิดความดีงามและผลประโยชน์ ที่ทุกคนพึงได้รับอย่างเท่าเทียมกัน แต่ความสามัคคีมิใช่จะเป็นเรื่องที่จะทำหรือปฏิบัติได้ง่าย ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้ก็ล้วนขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยต่าง ๆ ประโยชน์ของความสามัคคีเป็นทางแห่งความสุข ความสุขในที่นี้ คือ ความสุขใจเพราะใจที่มีความรักใคร่กันเป็นอารมณ์ ย่อมแช่มชื่นเบิกบาน นี้อือ ความสุขอันแรก ที่ผู้สามัคคีกันจะพึงได้รับ นอกจากนี้ประโยชน์ของการสามัคคี ก็คือ ความสำเร็จในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ชีวิตมีความสุขได้เพราะความสามัคคีของหมู่คณะ ดังพุทธภาษิตที่ว่า “สุขาสงฆสส สามัคคี ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะเป็นเหตุให้เกิดความสุข”^{๔๗} หากสังคมใดต้องการความเจริญรุ่งเรืองไม่ว่าด้านใด ๆ ก็ตาม เป้าหมายแรกที่ต้องปฏิบัติก็คือ—ทำสังคมให้เข้มแข็ง หมายความว่า ทำผู้คนในสังคมนั้นให้มีศักยภาพทางกระทำทางความคิด เกิดความสามัคคีปรองดองกันฉันท์พี่น้อง กล่าวคือสามารถรู้ดีรู้ชั่วในสิ่งต่าง ๆ ได้พร้อมทั้งมีการศึกษาปฏิบัติ ตามความรู้ที่ติ

^{๔๖}อง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๑๒๐/๑๑๔.

^{๔๗}ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๒๘-๒๙.

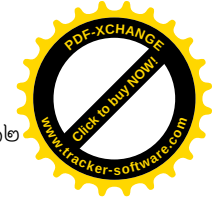
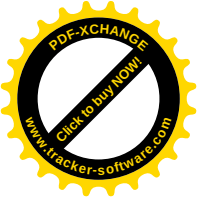
นั้นโดยแบ่งภาระหน้าที่ของผู้คนในสังคมว่าต้องรับผิดชอบ เช่น ในครอบครัวก็เป็นหน้าที่ของบิดามารดา ในโรงเรียนก็เป็น หน้าที่ของครูอาจารย์ในสังคมอื่น ๆ เป็นหน้าที่ของนักบริหารสถาบันทางสังคมเหล่านั้นรับผิดชอบ

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ชุมชนเขาทองนั้นได้มีการส่งเสริมอัตลักษณ์ที่โดดเด่นโดยส่งผ่านในรูปแบบประเพณี สงกรานต์ มีกระบวนการในการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามให้คนรุ่นหลัง ผู้วิจัยพบว่าวิธีการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนมี ๖ วิธี คือ ๑) การส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้ชาติพันธุ์อาศัยหลักความสามัคคี หลักกตัญญูทเวที หลักการวตา และสาราณียธรรม๒) การส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้การแต่งกายโดยอาศัยหลักความสามัคคี ๓) การส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้วัฒนธรรมความเชื่อโดยอาศัยหลักความกตัญญูทเวที ๔) การส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้อาหารการกินโดยอาศัยหลักกตัญญูทเวทีและความสามัคคี ๕) การส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยอาศัยหลักการวตา สาราณียธรรม ความสามัคคีและความกตัญญูทเวที คือ เมื่อมีการอยู่ร่วมกันพ่อแม่ย่อมสงเคราะห์บุตรหลาน บุตรหลานย่อมดูแลพ่อแม่ พี่น้องลูกหลานย่อมอนุเคราะห์สงเคราะห์กัน และ ๖) การส่งเสริมอัตลักษณ์โดยใช้ประเพณีโดยอาศัยหลักกตัญญูทเวที สามัคคีธรรม สาราณียธรรม ๖ และการวตา ๖

ประเพณีจับข้อมือสาวถือเป็นประเพณีที่มีความโดดเด่นอาจกล่าวได้ว่าเป็นสถานที่แห่งเดียวที่มีประเพณีนี้จึงนับได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของชาวชุมชนเขาทอง หลักพุทธธรรมปรากฏอยู่ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์หลายประการ ทั้งที่มีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนให้เกิดความยั่งยืนและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์ที่เห็นได้เด่นชัดคือ ความกตัญญูทเวที ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในประเพณีสงกรานต์นี้เกิดขึ้นได้นั้นก็เพราะอาศัยหลักกตัญญู คือรู้จักคุณค่าที่ดีที่ท่านทั้งหลายได้กระทำไว้แก่เรา เราท่านทั้งหลายจึงได้แสดงความกตเวที หลักพุทธธรรมอีกประการหนึ่งที่ได้แสดงปรากฏชัดแล้วในประเพณีสงกรานต์นี้ อีกประการหนึ่งการแสดงความรักให้เกียรติซึ่งกันและกันเป็นสิ่งที่สำคัญมาก หลักการว ๖ หรือในประเพณีจับข้อมือสาวก็ดี ได้แสดงออกถึงความเคารพให้เกียรติกันทั้งต่อหน้าและในที่รับหลัง การแสดงออกที่สะท้อนให้เห็นถึงความรักใคร่ ความระลึกันถึงกันด้วยความรักในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าสาราณียธรรม ๖

หลักธรรมที่จะช่วยแก้ไขปัญหา และส่งเสริมบรรยากาศของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และมีความเคารพต่อกันได้นั้น ควรเน้นด้านพัฒนาทางสังคม การส่งเสริมหลักธรรมนอกจากหลัก

การรวตา ๖ แล้วต้องอาศัยหลักสาราณียธรรม ๖ หลักกตัญญูกตเวที และหลักสามัคคี เป็นหลักธรรมช่วยสนับสนุน ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวมีความสำคัญที่จะช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างมีความเคารพ โดยเฉพาะในชุมชนและสังคมใหญ่จำเป็นต้องใช้หลักสาราณียธรรม ช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามต่อกัน ความสามัคคีจะนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ตัวบุคคลและสังคมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตไปในทางที่จะพัฒนาขึ้นจากเดิมที่เป็นอยู่ เพราะการปฏิบัติตามคุณธรรมที่กล่าวมานี้จะสร้างคุณประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่กันและกัน

ตารางที่ ๒ แสดงหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชน

การส่งเสริมอัตลักษณ์ ชุมชน	หลักพุทธธรรมที่ใช้			
	กตัญญูกตเวที	การรวตา ๖	สาราณียธรรม ๖	สามัคคี
โดยใช้ชาติพันธุ์	/	/	/	/
โดยใช้การแต่งกาย				/
โดยใช้ความเชื่อ	/			/
โดยใช้อาหารการกิน	/			/
โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	/	/	/	/
โดยใช้ประเพณี	/	/	/	/